

Міністерство освіти і науки України
Північно-Східний науковий центр НАН України та МОН України
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Тези

**72-ої наукової конференції професорів,
викладачів, наукових працівників,
аспірантів та студентів університету,
присвяченої 90-річчю
Національного університету
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»**

Том 2

21 квітня – 15 травня 2020 р.

Полтава 2020

МОРАЛЬНИЙ ЗАСНОВОК НАУКОВОЇ ПРАКТИКИ

Наукова діяльність є одним з різновидів людської діяльності.

У засновку людської моральності лежать переконання, що зазвичай ґрунтуються на одному з трьох засновків: (1) уявленнях людини про здоровий глузд, що виходять з рідної для людини культури й є результатом історичного розвитку того людського колективу, з яким людина себе ідентифікує; (2) нормах людської поведінки, що ґрунтуються на певних релігійних уявленнях, обумовлених релігією, вірянинном якої людина себе уважає та особистим сприйняттям (рецепцією) цієї релігійної нормативності, що виходить з особистої культури конкретної особи. (3) філософських уявленнях щодо природи людини (або її відсутності), її бутті та місії у світі, мети людської діяльності та взаємодії з іншими людьми та світом у цілому.

Легко можна бачити, що ані здоровий глузд, з огляду на його орієнтацію на окрему культуру конкретної людської спільноти, ані релігія, з огляду на множинність релігійних напрямків і розмаїття релігійних досвідів не можуть бути покладені у засновок наукової практики, яка вимагає єдиного й універсального критерію моральної нормативності, що долав би міжкультурні й міжрелігійні бар'єри, скеровуючи наукову практику до спільної користі усього людства в усій його універсальності – оскільки саме це й є мабуть найбільшою амбіцією, що завжди мотивувало й мотивує до по-справжньому наукової діяльності у вищому сенсі.

Виходить, що етичний засновок наукової практики потрібно шукати не у локальних культурних традиціях чи релігійних віруваннях, а у переконаннях до яких людина може дійти раціональним шляхом, шукаючи мудрості на шляхах філософських досліджень. Утім, попри теоретичну можливість дійти згоди щодо етичного засновку наукової практики на філософських засадах, на практиці це завдання видається теж доволі непростим – передусім його ускладнює наявністю розмаїття філософських інтерпретацій етики та морального життя людини. У той же час, навіть це розмаїття, яке на перший погляд виглядає дуже проблемним, насправді може стати полем нових можливостей для пошуку конвенційних засад етики наукової практики.

Наразі, філософські проблеми, що постають на моральному ґрунті, за ступенем їхньої абстрактності відносяться до трьох царин, рівнів або порядків: (1) прикладної етики; (2) етичних теорій; (3) мета-етичних теорій. При чому, проблеми, що виникають на кожному з цих рівнів

можуть бути розв'язані тільки на більш високому рівні.

Рівень прикладної етики – це рівень питань, що виникають безпосередньо на тлі людської практики – повсякденної або професійної; остання включає й наукову практику. Питання, що постають на цьому рівні не можуть бути на ньому розв'язані – для цього потрібно піднятися на рівень більш абстрактний рівень – рівень філософсько-теоретичних узагальнень або філософської теорії.

На рівні філософських теорій існує кілька підходів до проблем моральних проблем, найбільш розповсюджених з яких є чотири, а саме: (1) гедоністичний (Кіренаїки, Епікур) (2) ціннісно-добродесний підхід (Аристотель); (3) деонтологія або етика обов'язку (Кант); (4) консеквенціалізм або етика наслідків та користі (Бентам, Міль). Усі ці підходи склались історично, й у їхньому засновку лежить певне бачення людини, поза яким вони втрачають ґрунт й актуальність (втрачаючи зв'язок з реальністю, на якій вони постали). Саме тому, проблеми які постають у межах цих теорій можуть бути розв'язані тільки на більш високому рівні теоретичної абстракції – на рівні мета-етики.

Мета-етичні теорії, за своїм підходом до розв'язання фундаментальних питань теоретичної етики, у свою чергу, поділяються на (1) натуралістичні; (2) релятивістські; (3) емотивізм. Натуралістичні теорії спираються на певні уявлення про людську природу, зазвичай стверджуючи її універсальність та незмінність – саме натуралізм уможливорює мову про задоволення як головну підставу людських дій, добродесне життя чи моральні обов'язки. Релятивістські теорії, натомість, стверджують відносність моральних законів та категорій, їх обумовленість культурною чи релігійною традицією, іноді, навіть заперечуючи реальне існування людської природи як такої. Прихильники ж емотивізму взагалі вважають, що всі наші моральні переконання є похідними від наших емоційних переживань – нашою реакцією (можливою, дійсною чи удаваною) на вчинки, з якими ми стикалися, стикаємось чи могли б стикнутись.

Література

1. Аристотель. Нікомахова етика. / Переклад з давньогрецької Віктор. Ставнюк. Київ: Аквілон-Плюс, 2002. 480 с.
2. Кант І. Критика практичного розуму / Пер. з нім., прим. та післямова І. Буковського; наук. ред. А. Єрмоленко. Київ: Юриверс, 2004. 240 с.
3. Міл Дж. С. Про свободу: Есе / Пер. з англ. Київ: Основи, 2001. 463 с.
4. Ayer A.J. *Language, Truth and Logic*. London: Penguin Books, 1990. 206 p.
5. *Philosophy: the Basic Reading* / Ed. by Nigel Warburton; [2nd ed.]. London, N.Y.: Routledge, 2005. 571 pp.
6. Warburton, Nigel. *Philosophy: the Basics* / Nigel Warburton; [5th ed.]. London, N.Y.: Routledge, 2013. 182 pp.